

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU
FAKULTĀTE

Valsts kanceleja

LATVIJAS REPUBLIKAS
SAEIMA

Sociālā un politiskā uzticēšanās: atziņas no Eiropas Sociālā pētījuma

2023. gada 27. oktobrī
Konference

"Uzticēšanās sabiedrībā un uzticēšanās valsts varas institūcijām Latvijā"

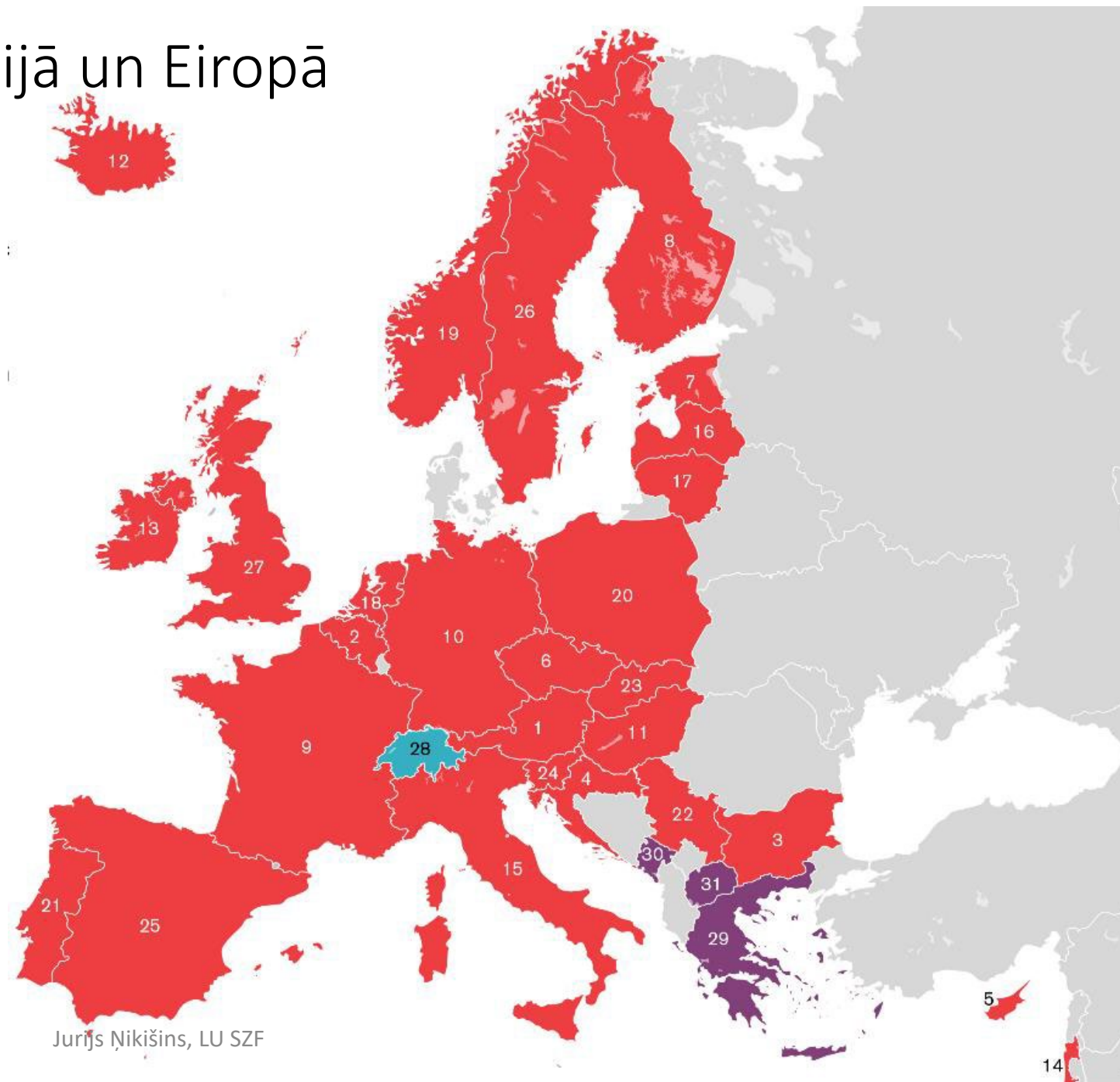
Jurijs Ņikišins, Dr.sc.soc.

Docents, vadošais pētnieks LU Sociālo zinātņu fakultātē
Eiropas Sociālā pētījuma nacionālais koordinators Latvijā

1. pētīt Eiropas valstu sociālo struktūru un sociālos apstākļus, **iedzīvotāju sabiedriskās domas dinamiku**; **sociālās, politiskās vērtību** pārmaiņas;
2. pētīt **sabiedrības attīstības pamatindikatorus**, vadoties no valstu iedzīvotāju viedokļiem un spriedumiem par to, kā funkcionē sabiedrība un kādas ir tās galvenās problēmas un izaicinājumi;
3. izstrādāt un izplatīt iespējami augstākus standartus starptautiskajiem salīdzinošajiem pētījumiem, ieskaitot anketu veidošanu, pirmspētījuma metodoloģijas izmēģinājumus, izlasi, datu vākšanu, kļūdu un nobīžu mazināšanu, anketas jautājumu drošticamības paaugstināšanu;
4. apmācīt Eiropas zinātniekus par salīdzinošo kvantitatīvo datu vākšanu un analīzi;
5. izplatīt informāciju par ESS datu pieejamību un pielietojamību pētnieku, politikas veidotāju un plašākas publikas aprindās

ESS 10. kārtas veikšana Latvijā un Eiropā

- 31 dalībvalsts, ieskaitot Latviju
- Izaicinājumi datu vākšanai COVID-19 pandēmijas dēļ
- 9 valstis, tai skaitā Latvija, veica aptauju izmantojot ESS izstrādāto interneta un pasta aptaujas metodoloģiju
- Datu vākšanas periods: 2020.g. septembris – 2022.g. maijs
- Latvijā ESS veikšanu finansē no valsts budžeta saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr.259 (Rīgā 2015.gada 26.maijā, prot. Nr.26 11.§)

Uzticēšanās definīcija

- Uzticēšanās kā psiholoģisks stāvoklis, kuram piemīt gatavība pieņemt ievainojamību (risku), kuras pamatā ir pozitīvas gaidas par cita nodomiem vai rīcību

“trust is a psychological state comprising the intention to accept vulnerability based upon positive expectations of another”

Rousseau, Denise M, Sim B, Sitkin, Ronald S, Burt, and Colin Camerer (1998): **Not so Different After all: A Cross-Discipline View of Trust**. *Academy of Management Review* 23:393–404

- **Sociālā uzticēšanās** – uzticēšanās starp cilvēkiem, kas dzīvo tajā pašā kopienā, sabiedrībā, valstī
- **Politiskā uzticēšanās** – iedzīvotāju, “ierindas pilsoņu” uzticēšanās institūcijām un amatpersonām, kurām ir politiskā vara

Kā ESS pētījuma ietvaros mēra iedzīvotāju sociālo uzticēšanos?

A4 Novērtējiet, lūdzu, vai kopumā ņemot Jūs uzskatāt, ka *lielākai daļai cilvēku var uzticēties*, vai *piesardzības nekad nevar būt par daudz*?

A5 Kā Jums šķiet, vai *lielākā daļa cilvēku mēģinātu Jūs izmantot, krāpt, ja viņiem būtu šāda iespēja*, vai arī *viņi censtos būt godīgi*?

A6 Kā Jums šķiet, vai *lielākoties cilvēki mēģina būt izpalīdzīgi*, vai arī *viņi lielākoties rūpējas tikai par sevi*?

Viena un tā pati 11 rangu skala no 0 līdz 10

0 – **negatīvākais vērtējums** (piem., *piesardzības nekad nav par daudz*)

10 – **pozitīvākais vērtējums** (piem., *lielākā daļa censtos būt godīgi*)

Sociālās uzticēšanās indekss n -tajam respondentam būs

$$SU_n = (A4_n + A5_n + A6_n) : 3$$

Kā ESS pētījuma ietvaros mēra iedzīvotāju politisko uzticēšanos?

Novērtējiet, lūdzu, skalā no 0 līdz 10, cik lielā mērā jūs personīgi uzticaties katrai institūcijai, kuru es nosaukšu. 0 nozīmē, ka Jūs nemaz neuzticaties šai institūcijai, un 10 nozīmē, ka Jūs tai pilnībā uzticaties.

B6 *Saeimai*

B7 *Tieslietu sistēmai*

B8 *Policijai*

B9 *Politīkiem*

B10 *Politiskajām partijām*

B11 *Eiropas Parlamentam*

B12 *Apvienoto Nāciju Organizācijai*

PU indeksu konstruē no uzticēšanās
**parlamentam, politiķiem, un
politiskajām partijām**
(Reher 2020; Vilhelmsdóttir 2020)

Politiskās uzticēšanās indekss n -tajam respondentam būs

$$PU_n = (B6_n + B9_n + B10_n) : 3$$

Sociālās uzticēšanās faktori Latvijā: atziņu apkopojums no ESS 9. kārtas (2018.-2020.) datiem

SU ir **augstāka** respondentiem, kuri:

- runā latviešu valodā kā pamatvalodā,
- norāda uz ciešāku piederības sajūtu Latvijai
- norāda uz ciešāku piederības sajūtu Eiropai
- uztur kontaktus ar radiem, draugiem, kolēģiem ārpus darba konteksta

SU ir **zemāka** respondentiem, kuri

- runā kādā citā valodā kā pamatvalodā (lielākoties krievu)
- norāda, ka jūtas diskriminēti (apt. 10% no izlases)
- norāda, ka ar esošajiem ienākumi iztikt ir grūti vai ļoti grūti
- nestrādā algotu darbu
- ir ar vāju veselības pašnovērtējumu

Politiskās uzticēšanās faktori Latvijā: atziņu apkopojums no ESS 9. kārtas (2018.-2020.) datiem

PU ir **augstāka** respondentiem, kuri:

- runā latviešu valodā
- dzīvo Pierīgā
- uzskata, ka valdība ņem vērā visu pilsoņu intereses
- uzskata, ka politiskā sistēma Latvijā nodrošina ikvienam pienācīgas iespējas piedalīties politikā
- uzskata, ka Latvijas politikā pieņemtie lēmumi ir pārskatāmi
- uzskata, ka politiskā sistēma Latvijā ļauj iedzīvotājiem iespaidot to, ko dara valdība

PU ir **zemāka** respondentiem, kuri(em):

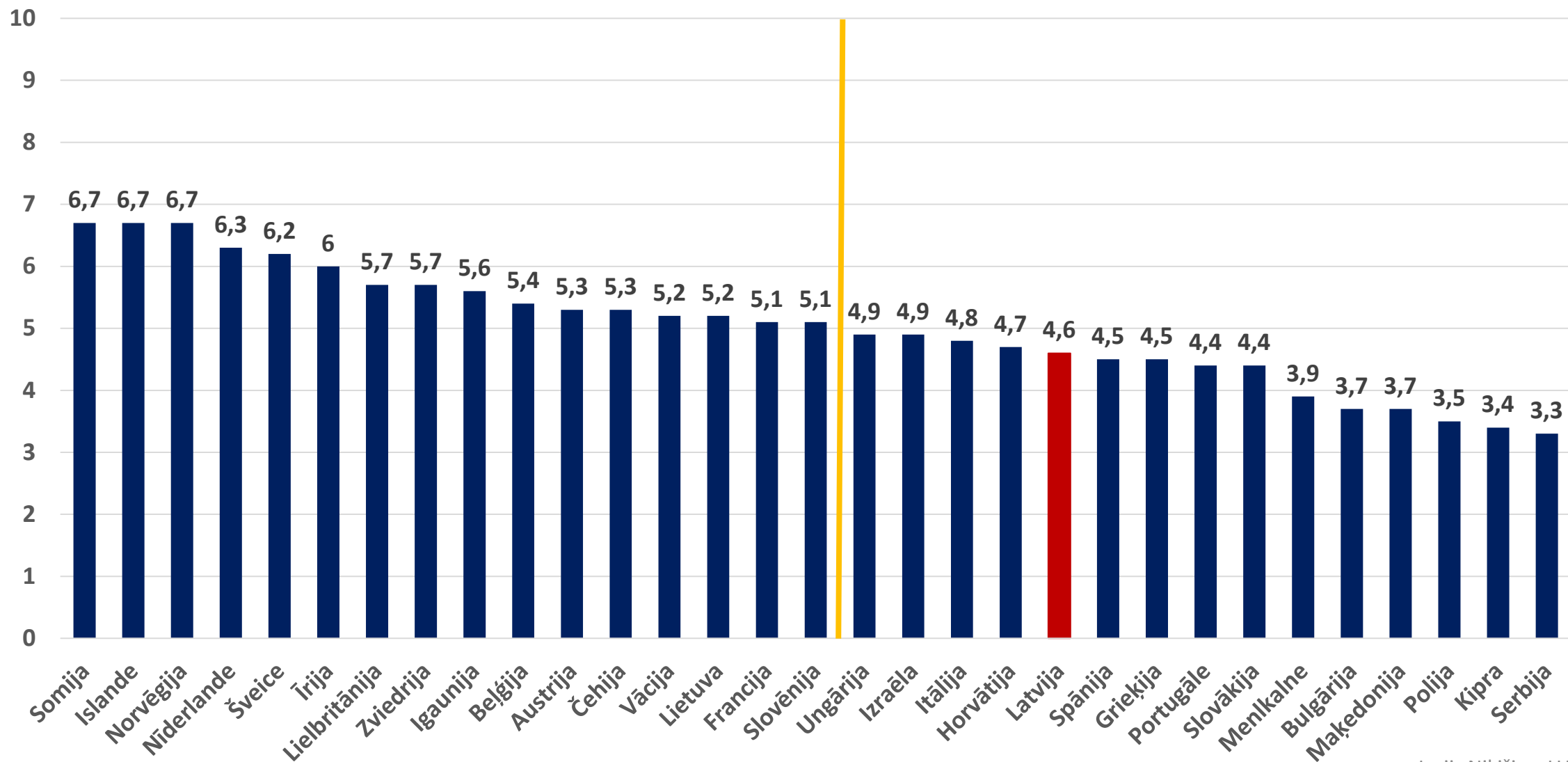
- citā valodā runājošiem
- ir ļoti grūti vai grūti iztikt ar esošajiem mājāsaimniecības ienākumiem
- nav augstākās izglītības
- dzīvo Latgalē un nestrādā algotu darbu
- dzīvo laukos, ar vāju un viduvēju veselību
- dzīvo vieni savā mājāsaimniecībā (neatkarīgi no veselības stāvokļa)
- nāk no mājāsaimniecībām ar ļoti zemiem un ļoti augstiem ienākumiem

Tagad pie jaunākiem datiem no ESS 10. kārtas...

Sociālās uzticēšanās indeksa vidējās vērtības

(skalā no 0 līdz 10, kur 0 - nemaz neuzticas, 10 - uzticas pilnībā)

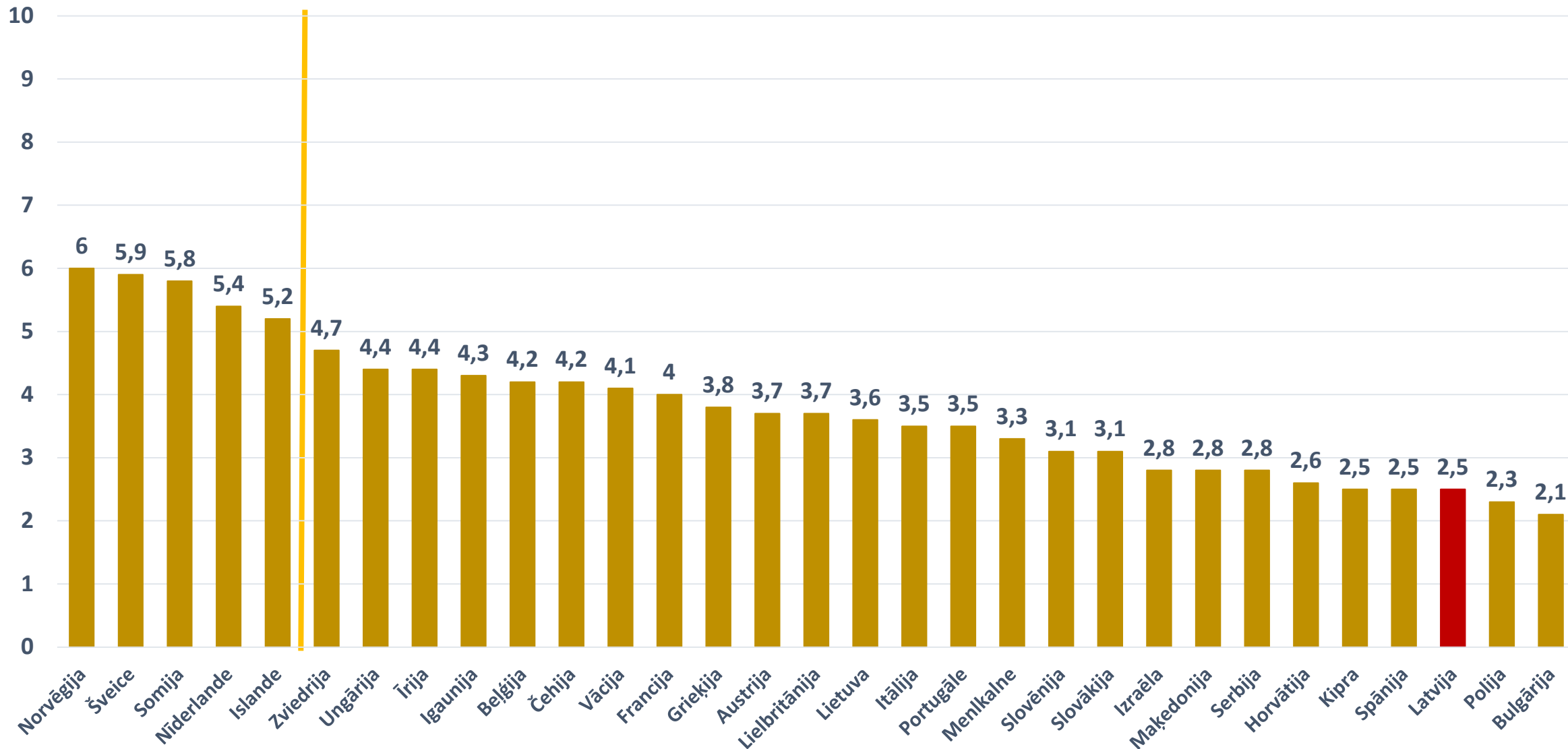
N = 59545 respondenti 31 valstī, kas piedalījās ESS 10. kārtā

Politiskās uzticēšanās indeksa vidējās vērtības

(skalā no 0 līdz 10, kur 0 - nemaz neuzticas, 10 - uzticas pilnībā)

N = 59252 respondenti 31 valstī, kas piedalījās ESS 10. kārtā

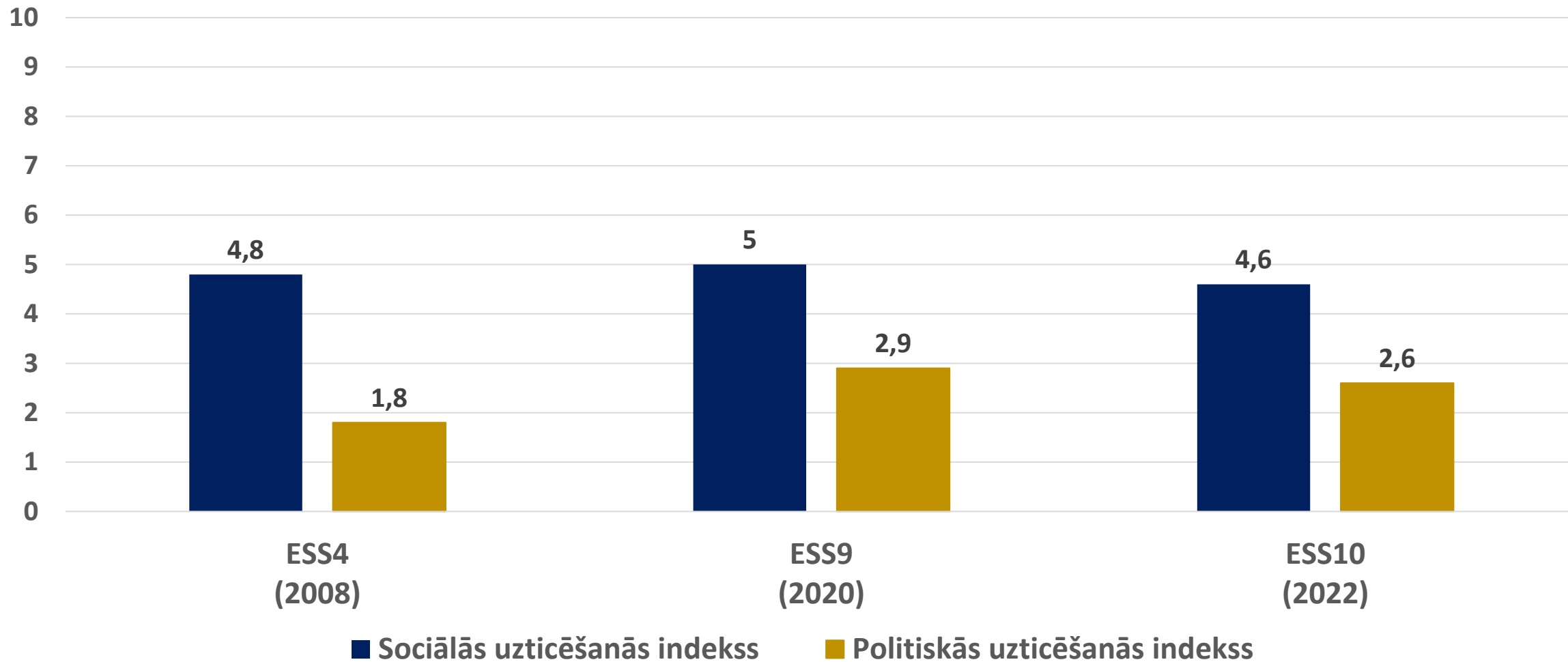

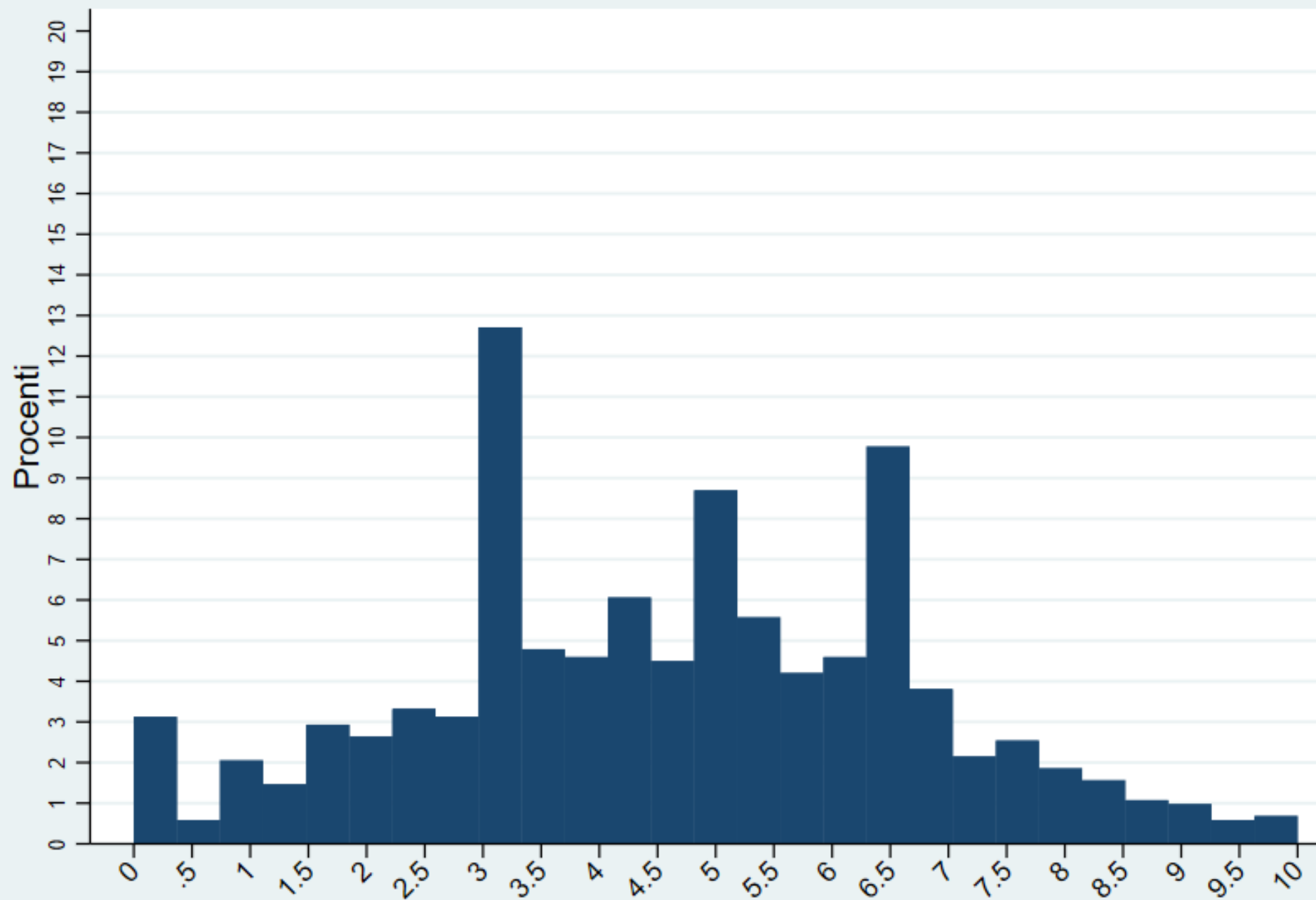
Sociālās un politiskās uzticēšanās dinamika Latvijā, 2008. - 2022. g.

skalā no 0 līdz 10, kur 0 - nemaz neuzticas, 10 - uzticas pilnībā

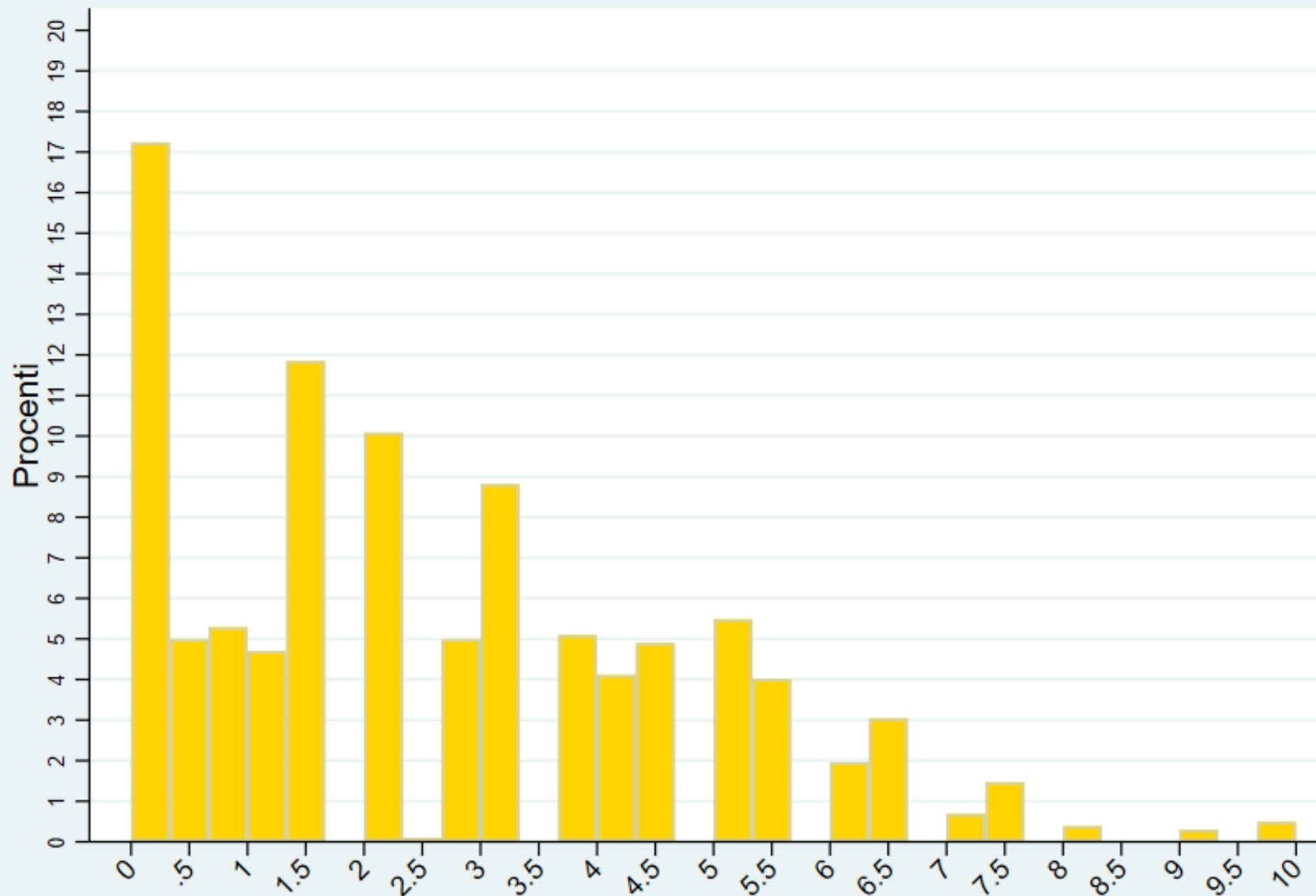
Avots: ESS Latvijas dati no 4., 9. un 10. kārtas

Nesvērtie dati (svari nav pieejami ESS4); N = 3921 respondents

Sociālās uzticēšanās vērtību sadalījums (ESS 10. kārtas Latvijas aptaujas dati)

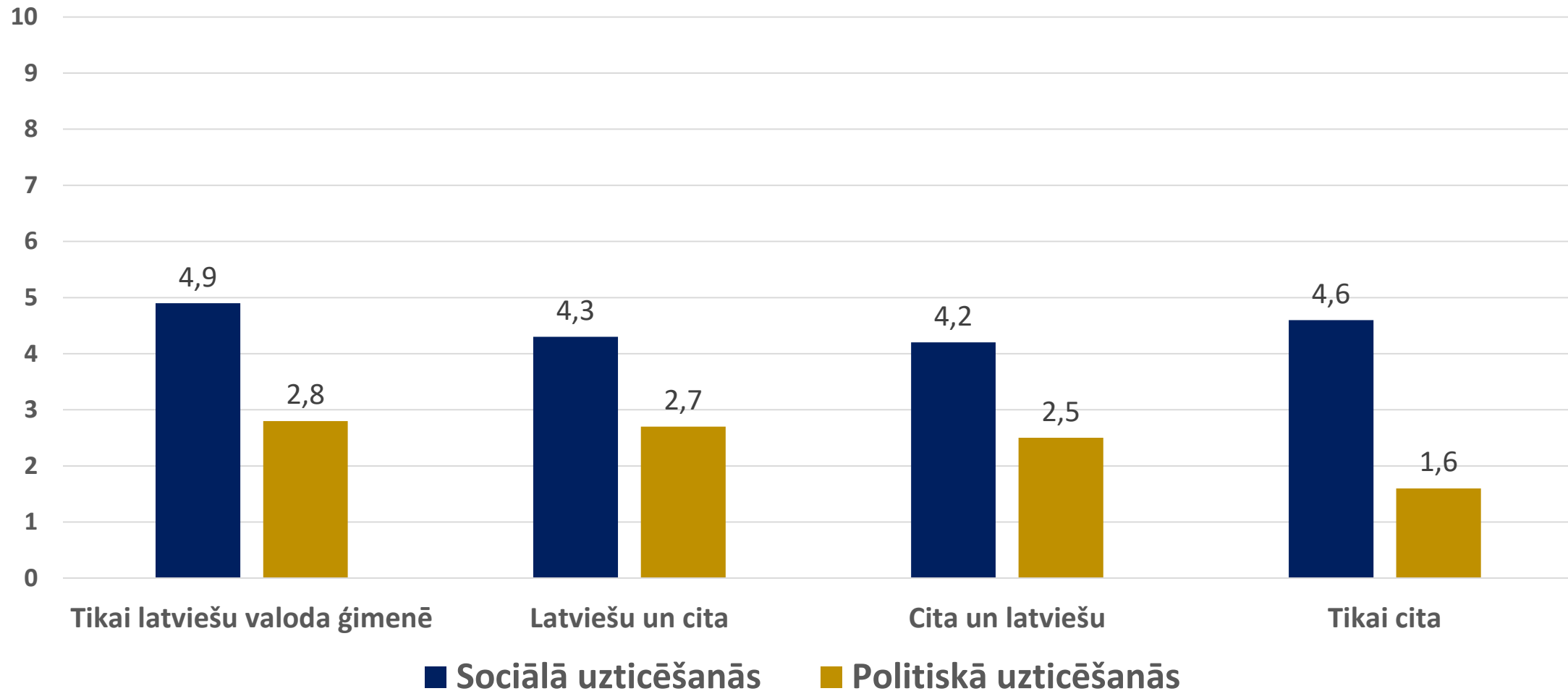

Politiskās uzticēšanās vērtību sadalījums (ESS 10. kārtas Latvijas aptaujas dati)

Valoda, kurā primāri runā ģimenē, SU un PU – nav lielu atšķirību

Sociālā un politiskā uzticēšanās pēc valodu grupām

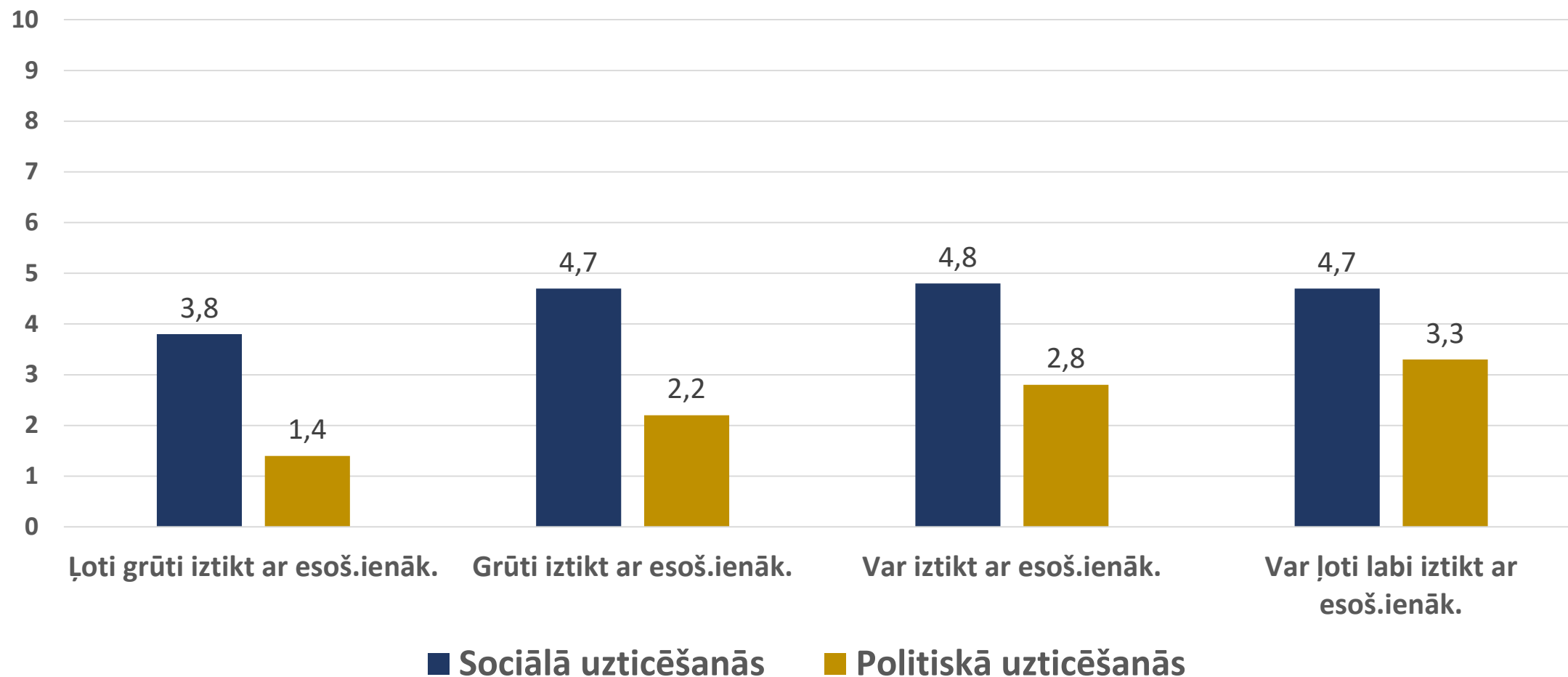
(Avots: ESS 10. kārtas Latvijas aptaujas dati; N = 1023)

Mājsaimniecības ienākumu uztvere, SU un PU – nav lielu atšķirību

Sociālā un politiskā uzticēšanās pēc ienākumu grupām

(Avots: ESS 10. kārtas Latvijas aptaujas dati; N = 1023)

Sociālās uzticēšanās faktori: lineārās regresijas analīze

- faktoru stiprums vērtējams pēc standartizēto koeficientu vērtībām
- pozitīvie koeficienti norāda uz tiešu sakarību, negatīvie – uz apgrieztu

Faktori, kas ietekmē SU	B (nestandardizēts koef.)	Beta (standartizēts koef.)	Stat. nozīmīgums (jo mazāks, jo ticamāka sakarība)
Resp. vecums	0.025	0.223	0.000
Piederība Latvijai	0.138	0.178	0.000
Piederība Eiropai	0.076	0.101	0.009
Cik bieži piedalās soc. aktivitātēs	0.209	0.095	0.007
Mājsaimn. locekļu skaits	0.127	0.082	0.020
Vai jūtas diskriminēts?	-0.453	-0.085	0.007
Cik bieži tiekas ar draugiem, radiem, paziņām	0.078	0.060	0.084
$R^2 = 0.1314$			
N = 948			

Analīzē atstāti tikai statistiski nozīmīgi koeficienti (<0.1 līmenī)

Sociālās uzticēšanās faktori: analīzes interpretācija

- Sociālā uzticēšanās Latvijā pieaug līdz ar vecumu
- Sociālo uzticēšanos veicina ciešāka piederības sajūta Latvijai un Eiropai
- Jo biežāk piedalās sociālajās aktivitātēs, jo augstāka SU
 - Arī – cik bieži tiekas ar draugiem, radiem, paziņām ārpus darba konteksta
- SU pieaug līdz ar mājsaimniecības locekļa skaita pieaugumu
- SU ir mazāka tiem, kuri jūtas diskriminēti
 - *Alternatīvos analīzes modeļos tika iekļauti arī mājsaimniecības ienākumi (deciles), ienākumu subjektīvā uztvere, veselības stāvoklis un dzīvesvietas regions, taču šie faktori neuzrādīja statistiski nozīmīgu (t.i. no izlases uz populāciju) vispārināmos rezultātus*

Politiskās uzticēšanās faktori: lineārās regresijas analīze

- faktoru stiprums vērtējams pēc standartizēto koeficientu vērtībām
- pozitīvie koeficienti norāda uz tiešu sakarību, negatīvie – uz apgrieztu

Faktori, kas ietekmē PU	B (nestandardizēts koef.)	Beta (standartizēts koef.)	Stat. nozīmīgums (jo mazāks, jo ticamāka sakarība)
Apmierinātība ar valdības darbu	0.321	0.394	0.003
Politiskā sistēma ļauj iedzīvotājiem ietekmēt politiskos lēmumus	0.439	0.174	0.000
Partijas piedāvā alternatīvas viena otrai	0.124	0.148	0.001
Apmierinātība ar veselības aprūpes sistēmu	0.115	0.128	0.000
Apmierinātība ar izglītības sistēmu	0.081	0.089	0.000
Valdība aizsargā pilsoņus no nabadzības	0.064	0.081	0.012
Tiesas izturas pret visiem vienādi	0.061	0.080	0.000
Sociālās uzticēšanās indekss	0.074	0.074	0.002
Minoritāšu tiesības ir aizsargātas	-0.044	-0.055	0.042

$R^2 = 0.6251$

N = 949

Analīzē atstāti tikai statistiski nozīmīgi koeficienti (<0.05 līmenī)

Politiskās uzticēšanās faktori: analīzes interpretācija

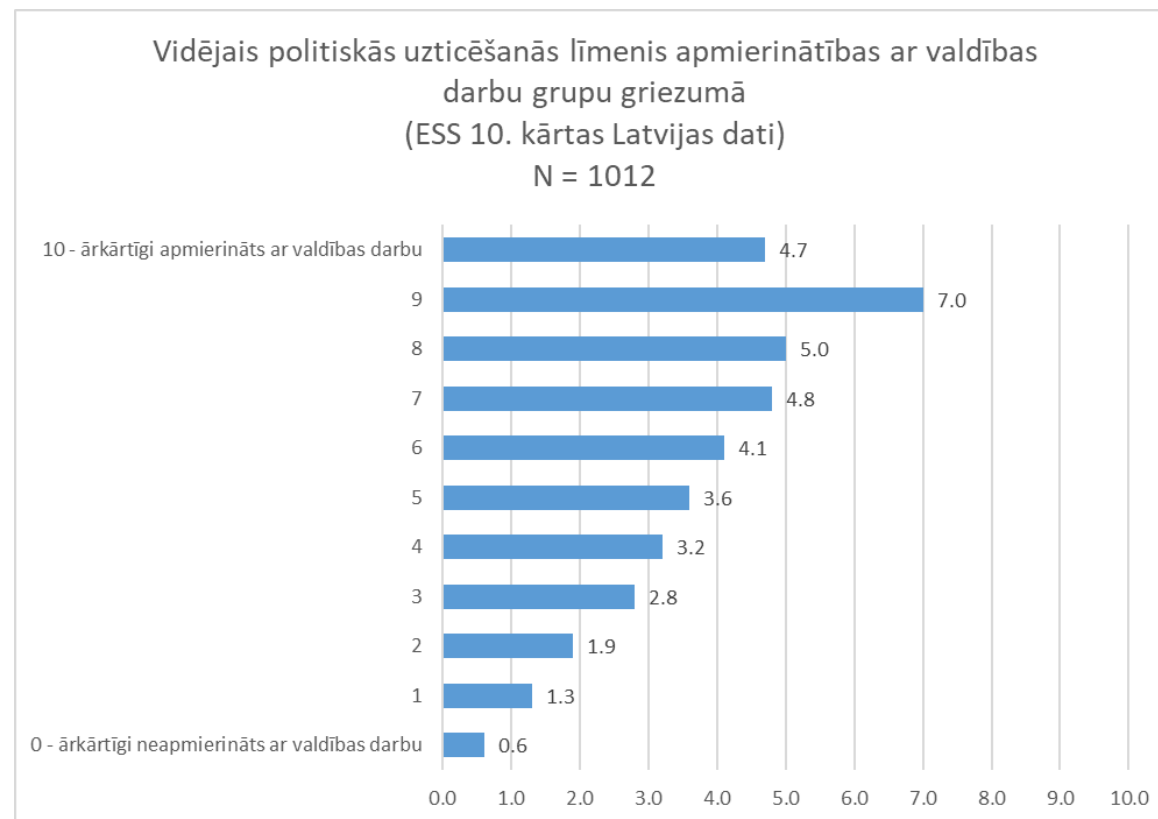
- **Politiskā uzticēšanās** Latvijā visvairāk korelē ar **apmierinātību ar valdības darbu** (apstiprina teorijas, kas norāda uz šo saikni un uz PU kā valsts varas institūciju veikuma sekām)
- PU būs augstāka tiem, kas tic (un zemāka tiem, kas netic), ka:
 - *Politiskā sistēma ļauj iedzīvotājiem ietekmēt politiskos lēmumus*
 - *Partijas piedāvā alternatīvas viena otrai*
 - *Valdība aizsargā pilsoņus no nabadzības*
 - *Tiesas izturas pret visiem vienādi*
- PU ietekmēs arī apmierinātība ar:
 - Veselības aprūpes sistēmu
 - Izglītības sistēmu
- Piekrišana viedoklim, ka Latvijā minoritāšu tiesības ir aizsargātas, negatīvi korelē ar PU, taču sakarība ir ļoti vāja, lai arī statistiski nozīmīga

Apkopotie secinājumi: sociālā uzticēšanās

- Sociālā uzticēšanās Latvijā ir **vidēji zemā** līmenī
 - ...taču augstāka vai vienā līmenī ar dažām valstīm, kurās ir augstāks dzīves līmenis
- Cieši saistīta ar piederības sajūtu Latvijai un Eiropai
- Galvenie resursi – primārās grupas, tīkli un apli, kuriem pieder un kuros spēj sevi atrast cilvēks

Apkopotie secinājumi: politiskā uzticēšanās

- Politiskā uzticēšanās Latvijā ir **zemā** līmenī (3. zemākā vieta ESS dalībvalstu starpā, priekšā Polijai un Bulgārijai)
- Visvairāk korelē ar **apmierinātību ar valdības darbu**
 - ...taču uzticēšanās var būt spēkā arī tad, ja kādi valdības lēmumi nešķiet labi, pareizi vai atbalstāmi
- PU ietekmēs situācija iedzīvotājiem jūtamākajās dzīves un sabiedrības funkcionēšanas jomās, kā izglītība un veselības aprūpe
- PU priekšnoteikumi ir arī
 - **taisnīgums** (tiesvedībā)
 - **vienlīdzība** (valdības centieni izlīdzināt ienākumu atšķirības)
 - **politisko programmu, risinājumu piedāvājums** (jābūt daudzveidībai, no kuras var izvēlēties)
 - **Šie faktori** saglabā savu būtisku, neskatoties uz to, ka ESS 9. un 10. kārtā tos operacionalizēja un mērija ar dažādiem aptaujas anketas jautājumiem

PALDIES PAR UZMANĪBU!

Laiks jautājumiem un komentāriem

jurijs.nikisins@lu.lv